

TIESAS SPRIEDUMS (pirmā palāta)

2011. gada 17. februārī*

Lieta C-52/09

par lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu atbilstoši EKL 234. pantam, ko *Stockholms tingsrätt* (Zviedrija) iesniedza ar lēmumu, kas pieņemts 2009. gada 30. janvārī un kas Tiesā reģistrēts 2009. gada 6. februārī, tiesvedībā

Konkurrensverket

pret

TeliaSonera Sverige AB,

piedaloties

Tele2 Sverige AB.

* Tiesvedības valoda — zviedru.

TIESA (pirmā palāta)

šādā sastāvā: palātas priekšsēdētājs A. Ticano [*A. Tizzano*] (referents), tiesneši E. Borgs Bartets [*A. Borg Barthet*], M. Ilešičs [*M. Ilešič*], M. Safjans [*M. Safjan*] un M. Bergere [*M. Berger*],

ģenerālvokāts J. Mazaks [*J. Mazák*],
sekretāre S. Stremholma [*C. Strömholm*], administratore,

ņemot vērā rakstveida procesu un 2010. gada 18. marta tiesas sēdi,

ņemot vērā apsvērumus, ko sniedza:

- *Konkurrensverket* vārdā — K. Čakarija [*C. Zackari*] un K. Landstrēma [*C. Landström*], kā arī — S. Martinsons [*S. Martinsson*], pārstāvji, kuriem palīdz U. Ēbergs [*U. Öberg*], *advokat*,
- *TeliaSonera Sverige AB* vārdā — E. Sēderlinds [*E. Söderlind*] un K. Meilunds [*C. Mailund*], *advokater*,
- *Tele2 Sverige AB* vārdā — K. Veters [*C. Wetter*] un P. Forsbergs [*P. Forsberg*], *advokater*,
- Polijas valdības vārdā — M. Dovgelevičs [*M. Dowgielewicz*], pārstāvis,

- Somijas valdības vārdā — A. Gimareša-Purokoski [*A. Guimaraes-Purokoski*], pārstāve,
- Eiropas Komisijas vārdā — L. Parpala [*L. Parpala*] un E. Žipini Furnjē [*E. Gippini Fournier*], kā arī K. Mojcesoviča [*K. Mojzesowicz*], pārstāvji,

noklausījusies ģenerālvokāta secinājumus 2010. gada 2. septembra tiesas sēdē,

pasludina šo spriedumu.

Spriedums

- 1 Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu ir par LESD 102. panta interpretāciju saistībā ar vērtējuma kritērijiem, kurus ņemot vērā, [uzņēmuma] cenu politika, nosakot nepietiekamu cenu starpību, ir jāuzskata par dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu.
- 2 Šis lūgums ir iesniegts saistībā ar tiesvedību starp *Konkurrensverket* (Zviedrijas Konkurences padome) un *TeliaSonera Sverige AB* (turpmāk tekstā — “*TeliaSonera*”) par šīs padomes lūgumu panākt, lai minētajai sabiedrībai tiktu uzlikts administratīvais sods par valsts konkurences tiesiskā regulējuma un EKL 82. panta [tagad — LESD 102. pants] noteikumu pārkāpumu.

Pamata tiesvedība un prejudiciālie jautājumi

- 3 1990. gadu beigās un 2000. gadu sākumā liels skaits Zviedrijas interneta pakalpojumu galalietotāju pārgāja no interneta iezvansavienojuma ar mazāku datu pārraides ātrumu uz dažādu veidu platjoslas savienojumiem ar ievērojami augstāku datu pārraides ātrumu. Šajā laikā ierasti platjoslas savienojuma veidi bija asimetriski numuru savienojumi (turpmāk tekstā — “ADSL”) [*asymmetric (bit rate) digital subscriber line (ADSL)*]. Šajos savienojumos tika izmantots fiksēts telefontīkls, kabeļtelevīzijas tīkls vai lokālais tīkls (*local area network*, [turpmāk tekstā — “LAN”]).

- 4 *TeliaSonera*, agrāk — *Telia AB*, ir vēsturiska Zviedrijas fiksētā telefona līniju operatore, un agrāk tai bija valsts monopols. Tai ilgu laiku pieder LAN metāla kabeļu piekļuves tīkls, kas sasniedz gandrīz visas mājsaimniecības Zviedrijā. It īpaši tai pieder vietējā sakaru līnija, proti, vara telefona līnijas daļa, kas savieno lokālo telefoncentrāli ar abonenta mājsaimniecību.

- 5 *TeliaSonera* citiem operatoriem piedāvāja divu veidu piekļuvi vietējai sakaru līnijai. Pirmkārt, neierobežotu piekļuvi atbilstoši pienākumiem, kuri tai ir noteikti ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2000. gada 18. decembra Regulu (EK) Nr. 2887/2000 par neierobežotu piekļuvi vietējai sakaru līnijai (OV L 336, 4. lpp.).

- 6 Otrkārt, lai gan tas nav regulatīvs pienākums, *TeliaSonera* operatoriem piedāvāja ADSL precī, kas ir paredzēta starppakalpojumu sniegšanai. Šī prece šiem operatoriem ļāva sniegt platjoslas savienojumu pakalpojumus galapatērētājiem.

- 7 Vienlaicīgi *TeliaSonera* piedāvāja galapatērētājiem platjoslas savienojuma pakalpojumus tieši.
- 8 *Konkurrensverket* uzskata, ka *TeliaSonera* laika posmā no 2000. gada aprīļa līdz 2003. gada janvārim ļaunprātīgi ir izmantojusi savu dominējošo stāvokli, jo tā esot piemērojusi tādu cenu politiku, kuras rezultātā starpība starp *ADSL* preču pārdošanas cenu, kas paredzētas starppakalpojumiem, un galapatērētājiem piedāvāto pakalpojumu cenu nebija pietiekama, lai segtu izmaksas, kuras *TeliaSonera* pašai bija jāsedz saistībā ar šo pakalpojumu sniegšanu minētajiem galapatērētājiem.
- 9 Ar šādu pamatojumu *Konkurrensverket* cēla prasību *Stockholms tingsrätt* [Stokholmas apgabaltiesa], lūdzot piespriest *TeliaSonera* samaksāt administratīvo sodu par valsts konkurences tiesiskā regulējuma pārkāpumiem laika posmā no 2000. gada aprīļa līdz 2003. gada janvārim, kā arī EKL 82. panta noteikumu pārkāpumiem, kas izdarīti laika posmā no 2001. gada 1. janvāra līdz 2003. gada janvārim.
- 10 No rīkojuma par prejudiciālu jautājumu uzdošanu izriet, ka, pat ja lietas dalībnieki pamata procesā nav vienisprātis par vairākiem faktu elementiem, piemēram, par aplūkotās prakses iespējamo ietekmi uz tirdzniecību starp dalībvalstīm, atbilstošā tirgus, kurā *TeliaSonera* esot dominējošais stāvoklis, definīciju vai pat vispār par šāda stāvokļa pastāvēšanu, tomēr, ņemot vērā valsts procesuālās normas, iesniedzējtiesa uzskata, ka tai lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu ir jāiesniedz jau šajā posmā. Tādu prasījumu ietvaros, kādi ir aplūkoti pamata lietā, šajās normās ir paredzēts, ka *tingsrätt* izvērtē pierādījumus un sniedz juridisku novērtējumu vienlaicīgi ar sprieduma taisīšanu.
- 11 Katrā ziņā iesniedzējtiesa precizē, ka, lai gan pēc pierādījumu izvērtēšanas tai ir jāsecina, ka aplūkojamā prakse nevar ietekmēt tirdzniecību starp dalībvalstīm, esot

vajadzīgs, lai Tiesa, ņemot vērā, ka Zviedrijas tiesību aktus konkurences jomā un to interpretāciju ietekmē Savienības tiesības, sniegtu LESD 102. panta interpretāciju.

¹² Tādējādi *Stockholms tingsrätt* nolēma apturēt tiesvedību un uzdot Tiesai šādus prejudiciālus jautājumus:

- “1) Kādos apstākļos pastāv [LESD 102.] panta pārkāpums, kas izriet no starpības starp cenu, kādu vertikāli integrēts dominējošais uzņēmums prasa par *ADSL* starppakalpojumiem no konkurentiem, un cenu, kādu šis pats uzņēmums prasa no galalietotājiem?

- 2) Vai, atbildot uz pirmo jautājumu, nozīme ir vienīgi cenām, ko dominējošais uzņēmums prasa no galapatērētājiem, vai vērā būtu jāņem arī cenas, ko prasa konkurenti galapatērētāju tirgū?

- 3) Vai atbildi uz pirmo jautājumu ietekmē apstākļi, ka dominējošam uzņēmumam nav regulatīva pienākuma veikt piegādes vairumtirdzniecības tirgū, taču tas pēc paša iniciatīvas ir izlēmis šādas piegādes veikt?

- 4) Vai tāda veida prakse kā pirmajā jautājumā aprakstītā ir ļaunprātīga izmantošana vienīgi tad, ja rodas pret konkurenci vērstas sekas, un, ja tā, kā šādā gadījumā nosakāmas sekas?

- 5) Vai atbildi uz pirmo jautājumu ietekmē dominējošā uzņēmuma ekonomiskā vara tirgū?

- 6) Vai tāda veida prakse kā pirmajā jautājumā aprakstītā ir uzskatāma par ļaunprātīgu izmantošanu vienīgi tad, ja uzņēmums, kas šādu praksi īsteno, ir dominējošā stāvoklī gan vairumtirdzniecības, gan galapatērētāju tirgū?

- 7) Vai tāda veida prakse kā pirmajā jautājumā aprakstītā ir uzskatāma par ļaunprātīgu izmantošanu vienīgi tad, ja dominējošā uzņēmuma piegādātā prece vai pakalpojums vairumtirdzniecības tirgū ir neaizstājams?

- 8) Vai atbildi uz pirmo jautājumu ietekmē tas, ka piegāde tiek nodrošināta jaunam patērētājam?

- 9) Vai tāda veida prakse kā pirmajā jautājumā aprakstītā ir uzskatāma par ļaunprātīgu izmantošanu vienīgi tad, ja ir sagaidāms, ka dominējošais uzņēmums atgūs savus zaudējumus?

- 10) Vai atbildi uz pirmo jautājumu ietekmē tas, ka situācija ietver tehnoloģiskas pārmaiņas tirgū, kā dēļ ir jāveic lieli ieguldījumi, piemēram, attiecībā uz saprātīgām izmaksām saistībā ar savas vietas iedibināšanu tirgū un iespēju, ka laikposmā, kad notiek savas vietas iedibināšana tirgū, ir jāveic pārdošana ar zaudējumiem?"

Par lūguma pieņemamību

- 13 Iesniedzējtiesa atzīst, ka pamata tiesvedībā piemērojamo procesuālo normu dēļ tā nevar darīt zināmus Tiesai vairākus faktus. It īpaši — nekāda veida atbilstošais tirgus vēl nav definēts, un līdz ar to nav konstatēts, ka *TeliaSonera* faktiski būtu dominējošais stāvoklis. Tāpat vēl nav bijis iespējams noteikt, vai *TeliaSonera* rīcība ir ietekmējusi tirdzniecību starp dalībvalstīm, nedz arī to, vai EKL 82. pants faktiski bija piemērojams pamata lietā.
- 14 Šajā ziņā Polijas valdība savos rakstveida apsvērumos apgalvo, ka tādu operatoru kā *TeliaSonera* prakse principā ietekmē tirdzniecību starp dalībvalstīm un ka tādēļ Tiesa ir kompetenta atbildēt uz uzdotajiem jautājumiem. Minētā valdība tomēr ir piebil-dusi, ka, ja šajā lietā *TeliaSonera* rīcība neietekmētu tirdzniecību starp dalībvalstīm, Tiesai, ņemot vērā, ka šādā gadījumā būtu piemērojamas tikai valsts tiesības, nebūtu kompetences.
- 15 Turklāt saistībā ar to ir jāatgādina, ka atbilstoši pastāvīgajai judikatūrai LESD 267. pan-tā noteiktās procedūras ietvaros tikai valsts tiesa, kura izskata strīdu un kurai ir jāuz-ņemas atbildība par pieņemamo tiesas nolēmumu, ir tā, kas, ņemot vērā lietas īpatnī-bas, var noteikt, cik lielā mērā prejudiciālais nolēmums ir vajadzīgs, lai šī tiesa varētu taisīt spriedumu, un cik atbilstīgi ir Tiesai uzdotie jautājumi. Līdz ar to, ja uzdotie jautājumi skar Savienības tiesību interpretāciju, Tiesai principā ir pienākums pieņemt nolēmumu (skat. tostarp 2008. gada 22. decembra spriedumu lietā *C-414/07 Magoo-ra*, Krājums, I-10921. lpp., 22. punkts; 2010. gada 8. septembra spriedumu apvienota-jās lietās *C-316/07*, no *C-358/07* līdz *C-360/07*, *C-409/07* un *C-410/07 Stoß* u.c., Krā-jums, I-8069. lpp., 51. punkts, kā arī 2010. gada 12. oktobra spriedumu lietā *C-45/09 Rosenblatt*, Krājums, I-9391. lpp., 32. punkts).

- 16 Tiesas atteikums lemt par valsts tiesas uzdotu prejudiciālu jautājumu ir iespējams tikai tad, ja acīmredzami ir skaidrs, ka prasītajai Savienības tiesību interpretācijai nav nekādas saistības ar realitāti vai pamata prāvas priekšmetu, ja problēma ir hipotētiska vai arī ja Tiesas rīcībā nav tādu vajadzīgo faktisko un tiesību apstākļu, lai varētu sniegt noderīgu atbildi uz tai uzdotajiem jautājumiem (2007. gada 7. jūnija spriedums apvienotajās lietās no C-222/05 līdz C-225/05 *van der Weerd* u.c., Krājums, I-4233. lpp., 22. punkts, un iepriekš minētie spriedumi lietā *Magoora*, 23. punkts, kā arī apvienotajās lietās *Stoß* u.c., 52. punkts).
- 17 Šajā lietā tikai tas vien, ka iesniedzējtiesa nav konstatējusi tādus faktus kā *TeliaSonera* piederošais dominējošais stāvoklis vai citi fakti, kas ļautu uzskatīt, ka tās rīcības dēļ ir tikusi ietekmēta tirdzniecība starp dalībvalstīm, nevar liegt Tiesai lietderīgi atbildēt uz *Stockholms tingsrätt* uzdotajiem jautājumiem. Atbilde uz uzdotajiem jautājumiem var būt vajadzīga, it īpaši ņemot vērā šī sprieduma 10. punktā minētos apsvērumus, lai ļautu šai tiesai taisīt spriedumu pamata tiesvedībā. Turklāt ir skaidrs, ka šis lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu ir par Savienības tiesību normu interpretāciju.
- 18 Šajos apstākļos lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu ir jāuzskata par pieņemamu.

Par prejudiciālajiem jautājumiem

- 19 Ar saviem jautājumiem, kuri ir jāaplūko kopā, iesniedzējtiesa būtībā lūdz Tiesu precizēt, kādos apstākļos starpība starp vairumtirdzniecības cenu ADSL starppakalpojumiem operatoriem, no vienas puses, un mazumtirdzniecības cenu par platjoslas savienojumu galapatērētājiem, no otras puses, kas izriet no vertikāli integrēta

telekomunikāciju uzņēmuma piemērotas cenu politikas, var būt šī uzņēmuma rīcībā esošā dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana LESD 102. panta izpratnē. It īpaši iesniedzējtiesa lūdz šajā ziņā precizēt:

- vai ir jāņem vērā tikai šī uzņēmuma piemērotās mazumtirdzniecības cenas par platjoslas savienojuma pakalpojumiem, kas paredzēti galapatērētājiem, vai tāpat ir jāņem vērā cenas, kuras nosaka citi operatori;
- kādas sekas var būt tam, ka minētajam uzņēmumam nav regulatīva pienākuma sniegt *ADSL* starppakalpojumus tirgū;
- vai ir jāpārbauda, vai pastāv pret konkurenci vērstas sekas un, vajadzības gadījumā, kā šīs sekas var noteikt;
- vai ir nozīme dominējošā stāvoklī esošā uzņēmuma ekonomiskai varai tirgū;
- vai šim uzņēmumam ir jābūt dominējošam stāvoklim tikai *ADSL* starppakalpojumu vairumtirdzniecības tirgū, vai arī galapatērētājiem paredzētā mazumtirdzniecības pakalpojumu tirgū;
- vai šī uzņēmuma piedāvātajai precei vai pakalpojumam ir jābūt neaizvietojamam;

- vai ir nozīme apstāklim, ka runa ir par jaunam klientam sniegtiem pakalpojumiem;

- vai ir nepieciešams, lai dominējošā stāvoklī esošam uzņēmumam būtu iespēja atgūt zaudējumus, kas radušies aplūkojamās prakses rezultātā, un

- vai ir nozīme apstāklim, ka attiecīgos tirgos ir notikušas tehnoloģiskas pārmaiņas, kuru dēļ ir jāveic nozīmīgi ieguldījumi.

²⁰ Lai atbildētu uz šiem jautājumiem, vispirms ir jānorāda, ka LES 3. panta 3. punktā ir precizēts, ka Eiropas Savienība izveido iekšējo tirgu, kurš saskaņā ar LES pielikumā esošo 27. protokolu par iekšējo tirgu un konkurenci, kas ir pievienots Lisabonas līgumam (OV 2010, C 83, 309. lpp.), ietver sistēmu, kas nodrošina, ka šajā iekšējā tirgū konkurence netiek kropļota.

²¹ Tomēr LESD 102. pants pieder pie tādām konkurences normām, kuras — tā kā tās ir pieminētas LESD 3. panta 1. punkta b) apakšpunktā — ir nepieciešamas minētā iekšējā tirgus funkcionēšanai.

²² Šo noteikumu mērķis tieši ir novērst konkurences izkropļošanu pretēji sabiedrības, individuālu uzņēmumu un patērētāju interesēm, līdz ar to labvēlīgi ietekmējot Savienības labklājību (šajā ziņā skat. 2002. gada 22. oktobra spriedumu lietā *C-94/00 Roquette Frères, Recueil*, I-9011. lpp., 42. punkts).

- 23 Šajā kontekstā LESD 102. pantā paredzētais dominējošais stāvoklis attiecas uz tādu uzņēmumam piederošas ekonomiskas varas situāciju, kas tam piešķir varu likt šķēršļus efektīvas konkurences saglabāšanai attiecīgajā tirgū, dodot tam iespēju ievērojamā mērā rīkoties neatkarīgi no saviem konkurentiem, klientiem un, visbeidzot, patērētājiem (1979. gada 13. februāra spriedums lietā 85/76 *Hoffmann-La Roche*/Komisija, *Recueil*, 461. lpp., 38. punkts, un 2010. gada 14. oktobra spriedums lietā C-280/08 P *Deutsche Telekom*/Komisija, Krājums, I-9555. lpp., 170. punkts).
- 24 Tādējādi LESD 102. pants ir jāinterpretē kā tāds, kas attiecas ne tikai uz tādu rīcību, kura patērētājiem var nodarīt tūlītēju kaitējumu (šajā ziņā skat. 2008. gada 16. septembra spriedumu apvienotajās lietās no C-468/06 līdz C-478/06 *Sot. Lélos kai Sia* u.c., Krājums, I-7139. lpp., 68. punkts, kā arī iepriekš minēto spriedumu lietā *Deutsche Télécom*/Komisija, 180. punkts), bet arī uz rīcību, kura tiem nodara kaitējumu tādējādi, ka tiek apdraudēta konkurence. Kaut gan LESD 102. pants būtībā neaizliedz uzņēmumam ar saviem līdzekļiem iegūt dominējošu stāvokli tirgū, un lai arī, jo vairāk, šāda stāvokļa konstatējums neietver nekādu attiecīgā uzņēmuma kritiku (šajā ziņā skat. 1983. gada 9. novembra spriedumu lietā 322/81 *Nederlandsche Banden-Industrie-Michelin*/Komisija, *Recueil*, 3461. lpp., 57. punkts, kā arī 2000. gada 16. marta spriedumu apvienotajās lietās C-395/96 P un C-396/96 P *Compagnie maritime belge transports* u.c./Komisija, *Recueil*, I-1365. lpp., 37. punkts), tomēr saskaņā ar pastāvīgo judikatūru uzņēmumam, kurš atrodas tādā stāvoklī, ir īpaša atbildība ar savu rīcību nenodarīt kaitējumu faktiskai konkurencei un to netraucēt iekšējā tirgū (šajā ziņā skat. 2009. gada 2. aprīļa spriedumu lietā C-202/07 P *France Télécom*/Komisija, Krājums, I-2369. lpp., 105. punkts un tajā minētā judikatūra).
- 25 Saistībā ar pamata lietā aplūkotās cenu politikas ļaunprātīgo raksturu ir jānorāda, ka LESD 102. panta otrās daļas a) punktā dominējošā stāvoklī esošam uzņēmumam ir skaidri aizliegts tieši vai netieši uzspiest netaisnīgas cenas.

- 26 Turklāt ļaunprātīgās izmantošanas rīcības veidu saraksts LESD 102. pantā nav izsmeļošs, tajā ietvertais rīcības veidu uzskaitījums neaptver visus Savienības tiesībās aizliegtos dominējošā stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas veidus (skat. iepriekš minēto spriedumu lietā *Deutsche Telekom/Komisija*, 173. punkts un tajā minētā judikatūra).
- 27 Dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana, kas ar šo normu ir aizliegta, ir objektīvs jēdziens, kas attiecas uz tādu dominējošā stāvoklī esošu uzņēmuma, kurš tirgū, kurā — tieši tādēļ, ka pastāv attiecīgais uzņēmums, — konkurences līmenis jau ir vājāks, rīcību, kuras rezultātā ar citiem līdzekļiem un pasākumiem, nevis tiem, kas reglamentē normālu preču un pakalpojumu konkurenci, pamatojoties uz uzņēmēju veikumu, rada šķēršļus tirgū joprojām pastāvošā konkurences līmeņa saglabāšanai vai šās konkurences attīstībai (iepriekš minētais spriedums lietā *Deutsche Telekom/Komisija*, 174. punkts un tajā minētā judikatūra).
- 28 Lai noteiktu, vai dominējošā stāvoklī esošs uzņēmums, piemērojot savu cenu politiku, ir ļaunprātīgi izmantojis šo stāvokli, ir jāizvērtē visi apstākļi, kā arī, vai šīs prakses rezultātā tiek atņemtas vai ierobežotas pircēja izvēles iespējas attiecībā uz tā iepirkumu avotiem, konkurentiem tiek liegta pieeja tirgum, tirdzniecības partneriem tiek piemēroti atšķirīgi nosacījumi līdzvērtīgos darījumos vai tiek pastiprināts dominējošs stāvoklis, traucējot konkurenci (iepriekš minētais spriedums lietā *Deutsche Telekom/Komisija*, 175. punkts un tajā minētā judikatūra).
- 29 Atbilstoši šiem principiem iesniedzējtiesai ir jāpārbauda aplūkojamā cenu politika pamata lietā, lai noteiktu, vai tā ir *TeliaSonera* iespējamā dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana.

- 30 It īpaši pēc tam, kad būs pārbaudīts, vai citi LESD 102. panta piemērošanas nosacījumi šajā lietā ir izpildīti — tostarp arī *TeliaSonera* dominējošā stāvokļa pastāvēšana un nosacījums, ka tās rīcība ir ietekmējusi tirdzniecību starp dalībvalstīm, — iesniedzējtiesai būtībā būs jāpārbauda, vai *TeliaSonera* īstenotā cenu politika nav netaisnīga, jo ar to faktiski tiek iznīcināta šī uzņēmuma konkurentu cenu starpība mazumtirdzniecības tirgū, kurā galapatērētājiem tiek sniegti platjoslas savienojumu pakalpojumi.
- 31 Nepietiekama cenu starpība pati par sevi, ja tai nav nekāda objektīva attaisnojuma, ņemot vērā izstumjošo iedarbību, ko tā rada attiecībā pret konkurentiem, kuri ir vismaz tikpat efektīvi kā dominējošais uzņēmums, var būt ļaunprātīga rīcība LESD 102. panta nozīmē (šajā ziņā skat. iepriekš minēto spriedumu lietā *Deutsche Telekom/ Komisija*, 183. punkts un tajā minētā judikatūra).
- 32 Aplūkojamajā lietā šāda nepietiekama cenu starpība pastāvēja īpaši tad, ja starpība starp *ADSL* starppakalpojumu vairumtirdzniecības cenu un mazumtirdzniecības cenu par platjoslas savienojumu pakalpojumiem galapatērētājiem bija vai nu negatīva, vai nepietiekama, lai segtu īpašās šo minēto *ADSL* starppakalpojumu izmaksas, kuras *TeliaSonera* bija jāsedz, lai varētu sniegt savus pakalpojumus galapatērētājiem; tādā veidā šī starpība konkurentam, kurš bija tikpat efektīvs kā šis uzņēmums, neļāva konkurēt ar to minēto pakalpojumu sniegšanā galapatērētājiem.
- 33 Šādā gadījumā, pat tad, ja konkurenti būtu bijuši tikpat efektīvi kā dominējošā stāvoklī esošais uzņēmums, tie būtu riskējuši ar to, ka viņi varēs darboties mazumtirdzniecības tirgū tikai ar zaudējumiem vai ar mākslīgi samazinātu peļņu.

- 34 Turklāt ir jāprecizē, ka, tā kā šādas cenu politikas nevienlīdzīgais raksturs LESD 102. panta izpratnē ir saistīts ar nepietiekamas cenu starpības esamību, nevis ar precīzas cenu starpības neesamību, nav nekādas vajadzības noteikt, vai vairumtirdzniecības cenas par *ADSL* starppakalpojumiem operatoriem vai mazumtirdzniecības cenas par platjoslas savienojumu pakalpojumiem galapatērētājiem, ņemot vērā to pārmērīgi lielo vai pārmērīgi mazo raksturu atkarībā no apstākļiem, pašas par sevi ir ļaunprātīgas (skat. iepriekš minēto spriedumu lietā *Deutsche Telekom*/Komisija, 167. un 183. punkts).
- 35 Turklāt, kā norāda *TeliaSonera*, lai starpību starp minēto pakalpojumu cenu varētu uzskatīt par tādu, kas iznīcina dominējošā uzņēmuma konkurentu cenu starpību, ir jāņem vērā tikai cenas konkurentiem sniegtajiem pakalpojumiem, kuri ir salīdzināmi ar pakalpojumiem, kurus pati *TeliaSonera* izmanto, lai piekļūtu mazumtirdzniecības tirgum, tāpat arī *TeliaSonera* un tās konkurentu salīdzināmās galapatērētājiem sniegto pakalpojumu cenas mazumtirdzniecības tirgū. Tāpat jāsalīdzina arī konkrēti praktizētās *TeliaSonera* un tās konkurentu cenas vienā laika posmā.
- 36 Ņemot vērā īpašos apstākļus, kas ir atgādināti šī sprieduma 10. punktā, kuros šis lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu tika iesniegts, iesniedzējtiesa nevar sniegt precīzu informāciju par pamata lietu. Tāpat šīs tiesas aprakstītie tirgi ir jāuzskata par atbilstošiem, protams, ievērojot pareizu to definīciju, kura ir jāsniedz šai tiesai.
- 37 Tomēr runājot par kritērijiem, kurus minētā tiesa lūdz interpretēt, lai varētu pareizi izvērtēt, vai *TeliaSonera*, nenosakot pietiekamu cenu starpību, tiešām ir pārkāpusi LESD 102. panta noteikumus, tādējādi ļaunprātīgi izmantojot dominējošo stāvokli, ir jāsniedz šādi precizējumi.

Par vērā ņemamajām cenām

- 38 *Stockholms tingsrätt* jautā, pirmkārt, vai šajā nolūkā ir jāņem vērā tikai mazumtirdzniecības cenas par pakalpojumiem galapatērētājiem, kuras ir noteicis dominējošais uzņēmums, vai arī tās cenas, kuras par šiem pašiem pakalpojumiem piemēro konkurenti.
- 39 Saistībā ar to ir jāatgādina, ka Tiesa jau ir precizējusi, ka LESD 102. pants tostarp aizliedz dominējošā stāvoklī esošam uzņēmumam realizēt cenu praksi, kurai būtu izslēdzoša iedarbība attiecībā pret tikpat efektīviem esošiem vai potenciāliem konkurentiem (šajā ziņā skat. iepriekš minēto spriedumu lietā *Deutsche Telekom/Komisija*, 177. punkts un tajā minētā judikatūra).
- 40 Dominējošā stāvoklī esošs uzņēmums savu stāvokli izmanto ļaunprātīgi, ja tas īsteno tādu cenu politiku, kas paredzēta, lai izstumtu no tirgus konkurentus, kuri, iespējams, ir tikpat efektīvi kā šis uzņēmums, bet kuri to nelielo finanšu resursu dēļ nav spējīgi turēties pretī konkurencei, kas pret tiem tiek vērsta (šajā ziņā skat. iepriekš minēto spriedumu lietā *Deutsche Telekom/Komisija*, 199. punkts).
- 41 Lai izvērtētu kāda dominējošā stāvoklī esoša uzņēmuma piemērotās cenu politikas tiesiskumu, principā vispirms ir jāatsaucas uz cenu kritērijiem, kuri ir balstīti uz izmaksām, kuras ir radušās pašam dominējošā stāvoklī esošam uzņēmumam, un tā stratēģiju (šajā ziņā skat. 1991. gada 3. jūlija spriedumu lietā *C-62/86 AKZO/Komisija*, *Recueil*, I-3359. lpp., 74. punkts, un iepriekš minēto spriedumu lietā *France Télécom/Komisija*, 108. punkts).

- 42 It īpaši runājot par tādu cenu praksi, kuras rezultātā tiek iznīcināta cenu starpība, šādu analīzes kritēriju izmantošana ļauj pārbaudīt, vai šis uzņēmums ir bijis pietiekami efektīvs, lai piedāvātu savus mazumtirdzniecības pakalpojumus galapatērētājiem citā veidā, neradot sev zaudējumus, ja tam būtu bijis iepriekš jāmaksā paša [noteiktā] vairumtirdzniecības cena par starppakalpojumiem (šajā ziņā skat. iepriekš minēto spriedumu lietā *Deutsche Telekom/Komisija*, 201. punkts).
- 43 Ja šis uzņēmums varētu piedāvāt savus mazumtirdzniecības pakalpojumus tikai ar zaudējumiem, tad tas nozīmētu, ka konkurentus, kurus var izstumt no tirgus minētās cenu politikas piemērošanas dēļ, nevarētu uzskatīt par mazāk efektīviem nekā dominējošā stāvoklī esošais uzņēmums un tādēļ to izstumšanas no tirgus risks būtu radies traucētās konkurences dēļ. Šāda konkurence nebūtu balstīta tikai uz attiecīgo uzņēmumu atbilstošajiem nopelniem.
- 44 Šāda pieeja ir īpaši pamatota, jo tā ir arī saderīga ar vispārējo tiesiskās drošības principu, jo dominējošā stāvoklī esošā uzņēmuma izmaksu ņemšana vērā ļauj šim uzņēmumam, ņemot vērā tā īpašo atbildību saskaņā ar LESD 102. pantu, kā tas tika atgādināts šī sprieduma 24. punktā, novērtēt tā rīcības tiesiskumu. Kaut gan dominējošā stāvoklī esošs uzņēmums zina savas izmaksas un cenas, tas principā nezina savu konkurentu izmaksas un cenas (iepriekš minētais spriedums lietā *Deutsche Telekom/Komisija*, 202. punkts).
- 45 To precizējot, nav izslēgts, ka konkurentu izmaksām un cenai var būt nozīme, izvērtējot pamata lietā aplūkoto cenu politiku. It īpaši tā tas varētu būt tad, ja dominējošā uzņēmuma izmaksu struktūru nevar precīzi identificēt objektīvu iemeslu dēļ vai ja konkurentiem sniegtais pakalpojums ir tikai infrastruktūras izmantošana, kuras izmantošanas izmaksas jau ir amortizētas, tādā veidā piekļuve šādai infrastruktūrai

vairs nav dominējošā uzņēmuma izmaksas, kas būtu ekonomiski salīdzināmas ar tām izmaksām, kuras tā konkurentiem ir jāsedz, lai piekļūtu šai infrastruktūrai, vai arī ja tirgus īpašie konkurences apstākļi to pieprasa, piemēram, apstākļa, ka dominējošā uzņēmuma izmaksu līmenis ir atkarīgs tieši no tādas konkurencei izdevīgas situācijas, kādā dominējošais stāvoklis šo uzņēmumu nostāda, dēļ.

- 46 Līdz ar to ir jāsecina, ka, novērtējot cenu politikas, kuras rezultātā tiek iznīcināta cenu starpība, ļaunprātīgo raksturu, principā un vispirms ir jāņem vērā attiecīgā uzņēmuma cenas un izmaksas mazumtirdzniecības tirgū. Tikai tad, ja nav iespējams izmantot šīs cenas un izmaksas, ņemot vērā apstākļus, ir jāpārbauda konkurentu cenas un izmaksas šajā pašā tirgū.

Par regulatīva pakalpojuma sniegšanas pienākuma neesamību

- 47 No lēmuma par prejudiciālā jautājuma uzdošanu izriet, ka pretēji lietai, kurā tika taisīts iepriekš minētais spriedums *Deutsche Telekom/Komisija, TeliaSonera* — kā tas tika atgādināts arī šī sprieduma 6. punktā — nebija nekāda regulatīva pienākuma sniegt *ADSL* starppakalpojumus operatoriem.
- 48 *Stockholms tingsrätt* tādēļ jautā, vai tam, ka nav nekāda regulatīva pienākuma sniegt šos pakalpojumus vairumtirdzniecības tirgū, var būt ietekme uz pamata lietā aplūkotojamās cenu politikas ļaunprātīgo raksturu.

- 49 Šajā ziņā ir jāatgādina, ka LESD 102. pants attiecas tikai uz pret konkurenci vērstām darbībām, kuras uzņēmumi veic pēc savas iniciatīvas. Ja pret konkurenci vērstu rīcību uzņēmumam uzspiež valsts tiesību akti vai ja to rada tiesību normas, kas izslēdz jebkādu iespēju rīkoties atbilstoši konkurencei, LESD 102. pants nav piemērojams. Šādā situācijā uzņēmuma autonomā rīcībā, kā to netieši nosaka šis noteikums, nav konkurences ierobežojuma (šajā ziņā skat. 1997. gada 11. novembra spriedumu apvienotajās lietās C-359/95 P un C-379/95 P Komisija un Francija/*Ladbroke Racing, Recueil*, I-6265. lpp., 33. punkts un tajā minētā judikatūra).
- 50 Savukārt LESD 102. pants var tikt piemērots, ja tiek konstatēts, ka valsts tiesību aktos ir paredzēta konkurences iespēja, kas var tikt novērsta, ierobežota vai kropļota ar uzņēmumu autonomo rīcību (skat. iepriekš minēto spriedumu apvienotajās lietās Komisija un Francija/*Ladbroke Racing*, 34. punkts).
- 51 Tādējādi Tiesa ir precizējusi, ka, neraugoties uz šādu tiesību aktu esamību, ja dominējošā stāvoklī esošam vertikāli integrētam uzņēmumam ir rīcības brīvība grozīt tikai savas mazumtirdzniecības cenas, pamatoti var secināt, tikai pamatojoties uz šo vienīgo iemeslu, ka tā ir vainojama attiecīgajā cenu starpības iznīcināšanā (šajā ziņā skat. iepriekš minēto spriedumu lietā *Deutsche Telekom*/Komisija, 85. punkts).
- 52 No iepriekš minētā izriet, ka, vēl jo vairāk, ja uzņēmums ir pilnīgi autonomi izvēlēties savu rīcību tirgū, ir piemērojams LESD 102. pants.
- 53 Īpašā atbildība, kas ir dominējošā stāvoklī esošam uzņēmumam, ar savu rīcību nekaitēt efektīvai un netraucētai konkurencei iekšējā tirgū, attiecas tieši uz aktīvu rīcību

vai bezdarbību, ko šis uzņēmums pēc savas iniciatīvas izlemj īstenot (šajā ziņā skat. 2006. gada 28. septembra rīkojumu lietā C-552/03 P *Unilever Bestfoods*/Komisija, Krājums, I-9091. lpp., 137. punkts).

⁵⁴ *TeliaSonera* šajā ziņā apgalvo, ka, tieši lai aizsargātu dominējošo uzņēmumu ekonomisko iniciatīvu, tiem būtu jābūt brīviem noteikt savus tirdzniecības nosacījumus, izņemot, ja šie nosacījumi ir tik nelabvēlīgi līgumu līdzparakstītājiem, ka, ņemot vērā kritērijus, kas šim nolūkam ir izstrādāti 1998. gada 26. novembra spriedumā lietā C-7/97 *Bronner* (*Recueil*, I-7791. lpp.), tos var uzskatīt par pakalpojuma sniegšanas netiešu atteikumu.

⁵⁵ Šāda interpretācija izriet no šī sprieduma kļūdainas izpratnes. It īpaši no tā 48. un 49. punkta nevar secināt, ka priekšnosacījumi ļaunprātīgai pakalpojumu sniegšanas atteikuma konstatēšanai ir obligāti piemērojami arī tad, kad tiek novērtēts, vai rīcība — attiecinot tādus nelabvēlīgus noteikumus uz pakalpojumu sniegšanu vai preču piegādi, kuri būtu pircējam neinteresanti, — nav ļaunprātīga.

⁵⁶ Patiesībā šāda rīcība pati par sevi varētu būt no pakalpojuma sniegšanas atteikuma neatkarīgs un atšķirīgs ļaunprātīgas izmantošanas veids.

⁵⁷ Jākonstatē, ka, tā kā iepriekš minētā sprieduma lietā *Bronner* attiecīgajos punktos ir noteikts, ka Tiesai būtībā ir tikai jāinterpretē EKL 86. pants (pēc grozījumiem — EKL 82. pants un pašreiz — LESD 102. pants) saistībā ar nosacījumiem, kurus īstenojot, atteikums sniegt pakalpojumu var būt ļaunprātīgs, tā nav spriedusi par to, vai apstākļi, ka uzņēmums atsaka piekļuvi savai mājas piegādes sistēmai konkurējošam ikdienas laikraksta izdevējam, ja tas vienlaikus nesaņem citus pakalpojumus, piemēram,

tirdzniecību kioskos vai laikraksta iespiešanu, ir cita veida dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana, piemēram, saistītās pārdošanas piemērošana.

- 58 Turklāt, kā norāda Eiropas Komisija, iepriekš minētā sprieduma lietā *Bronner* pre-tēja interpretācija, kuru piedāvā *TeliaSonera*, nozīmētu, ka, lai dominējošā uzņēmuma rīcību saistībā ar tā tirdzniecības nosacījumiem varētu uzskatīt par ļaunprātīgu, vienmēr būtu jāpieprasa, lai ir izpildīti prasītie nosacījumi attiecībā uz pakalpojumu sniegšanas atteikuma pastāvēšanu, kas nepamatoti pavājinātu LESD 102. panta liet-derīgo ietekmi.
- 59 No tā izriet, ka jebkāda regulatīva pienākuma neesamība sniegt *ADSL* starppakalpo-jumus vairumtirdzniecības tirgū nekādi neietekmē cenu politikas ļaunprātīgo rakstu-ru pamata lietā.

Par ierobežojošas ietekmes esamības nepieciešamību un par dominējošā uzņēmuma piedāvātās preces neaizstājamību

- 60 Treškārt, iesniedzējtiesa jautā, vai aplūkojamās cenu politikas ļaunprātīgais raksturs ir atkarīgs no tā, ka pastāv konkrēta konkurenci ierobežojoša ietekme, un, vajadzī-bas gadījumā, kā šo ietekmi var noteikt. Turklāt tā jautā, vai *TeliaSonera* piedāvātajai precei vairumtirdzniecības tirgū būtu jābūt neaizstājamai, lai varētu piekļūt mazum-tirdzniecības tirgum.
- 61 Šajā ziņā ir jānorāda, ka, ņemot vērā šī sprieduma 27. punktā atgādināto dominējošā stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas jēdzienu, Tiesa jau ir noraidījusi, ka tikai tas vien, ka pastāv dominējošā uzņēmuma cenu politika, kuras rezultātā tiek iznīcināta tā tikpat

efektīvo konkurentu cenu starpība, varētu būt ļaunprātīga rīcība LESD 102. panta nozīmē un ka nebūtu jāpierāda pret konkurenci vērsta sekas (šajā ziņā skat. iepriekš minēto spriedumu lietā *Deutsche Telekom/Komisija*, 250. un 251. punkts).

- 62 Turklāt judikatūrā ir precizēts, ka pret konkurenci vērstām sekām ir jāattiecas uz iespējamajiem šķēršļiem, kurus tāda cenu politika varētu radīt piedāvājuma attīstībai piekļuves pakalpojumu galalietotājiem mazumtirdzniecības tirgū un līdz ar to konkurences līmenim šajā tirgū (iepriekš minētais spriedums lietā *Deutsche Telekom/Komisija*, 252. punkts).
- 63 Tādējādi dominējošā uzņēmuma izvēlētā aplūkojamā [cenu] politika ir ļaunprātīga rīcība LESD 102. panta nozīmē, ja tai attiecībā uz konkurentiem, kuri ir tikpat efektīvi kā šis uzņēmums, ir izstumjoša iedarbība, kura izpaužas kā cenu starpības samazināšanās un kura pati par sevi var padarīt šo konkurentu ienākšanu tirgū ļoti grūtu vai neiespējamu (šajā ziņā skat. iepriekš minēto spriedumu lietā *Deutsche Telekom/Komisija*, 253. punkts).
- 64 No tā izriet, ka, lai noteiktu, vai šāda prakse ir ļaunprātīga, tirgū ir jāpastāv tās pret konkurenci vērstām sekām, bet tām nav obligāti jābūt konkrētām, pietiek ar to, ka var pierādīt to potenciālo pret konkurenci vērsto ietekmi, kuras rezultātā konkurenti, kuri ir vismaz tikpat efektīvi kā dominējošā stāvoklī esošais uzņēmums, tiek izstumti no tirgus.
- 65 Ja dominējošā stāvoklī esošs uzņēmums patiešām īsteno cenu politiku, kuras rezultātā vismaz tikpat efektīviem konkurentiem tiek samazināta cenu starpība un kuras mērķis ir izstumt tos no attiecīgā tirgus, apstākļi, ka iecerētais rezultāts, proti,

konkurentu izstumšana, nav galīgi sasniegts, negroza šīs rīcības kvalificēšanu par ļaunprātīgu rīcību LESD 102. panta nozīmē.

- 66 Tomēr, ja attiecībā uz konkurentu konkurētspējas situāciju nav nekādu seku, tāda cenu politika, par kādu ir runa pamata lietā, nevar tikt uzskatīta par izstumjošu, ja ar šādu praksi šiem konkurentiem iekļūšana attiecīgajā tirgū netiek padarīta grūtāka (šajā ziņā skat. iepriekš minēto spriedumu lietā *Deutsche Telekom/Komisija*, 254. punkts).
- 67 Šajā gadījumā iesniedzējtiesai ir jāpārbauda, vai *TeliaSonera* cenu politika varēja traucēt konkurentiem veikt vismaz tikpat efektīvu darbību, kādu tā veica pati mazumtirdzniecības tirgū, sniedzot galapatērētājiem platjoslas savienojumu pakalpojumus.
- 68 Veicot šo pārbaudi, minētajai tiesai ir jāņem vērā visi īpašie lietas apstākļi.
- 69 It īpaši tai, pirmkārt, ir jāanalizē funkcionālās attiecības starp vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības precēm. Vairumtirdzniecības preču neaizstājamībai var būt nozīme, izvērtējot cenu starpības samazināšanās sekas.
- 70 Ja piekļuve vairumtirdzniecības preču piegādei ir nepieciešama, lai pārdotu precis mazumtirdzniecībā, konkurenti, kuri ir vismaz tikpat efektīvi kā vairumtirdzniecības tirgū dominējošā stāvoklī esošais uzņēmums un kuri var darboties mazumtirdzniecības tirgū tikai ar zaudējumiem vai, katrā ziņā, ar pazeminātās peļņas nosacījumiem, cieš no konkurences nelabvēlīgās situācijas šajā tirgū, kas tiem neļauj piekļūt vai ierobežo

to piekļuvi šim tirgum vai viņu darbības attīstīšanai šajā tirgū (šajā ziņā skat. iepriekš minēto spriedumu lietā *Deutsche Telekom/Komisija*, 234. punkts).

- 71 Šādā gadījumā ir iespējamas cenu starpības samazināšanās pret konkurenci vērstās sekas, vismaz potenciālas.
- 72 Tomēr, ņemot vērā attiecīgā uzņēmuma dominējošo stāvokli vairumtirdzniecības preču tirgū, ir būtiski precizēt, ka nevar izslēgt, ka tādēļ vien, ka vairumtirdzniecības prece nav neaizstājama pakalpojuma sniegšanai mazumtirdzniecības tirgū, tāda cenu politika, kuras rezultātā tiek samazināta cenu starpība, nevar radīt pret konkurenci vērstās sekas, pat potenciālas. Tādējādi iesniedzējtiesai ir arī jāpārlicinās, ka pat tad, ja vairumtirdzniecības prece nav neaizstājama, cenu politika pati par sevi var radīt pret konkurenci vērstās sekas atbilstošajos tirgos.
- 73 Otrkārt, jāpārbauda, ciktāl tādu konkurentu cenu starpība, kas ir vismaz tikpat efektīvi kā dominējošais uzņēmums, ir samazināta. Ja starpība ir negatīva, proti, šajā gadījumā vairumtirdzniecības cena par *ADSL* starppakalpojumiem ir augstāka nekā mazumtirdzniecības cena galapatērētājiem, tad, ņemot vērā faktu, ka šādā situācijā dominējošā uzņēmuma konkurentiem, pat ja tie ir tikpat efektīvi vai pat vēl efektīvāki nekā šis uzņēmums, būs pienākums pārdot ar zaudējumiem, ir iespējams vismaz potenciāls izstumšanas efekts.
- 74 Savukārt, ja šāda starpība ir pozitīva, tad ir jāpierāda, ka šādas cenu politikas piemērošana, piemēram, tādēļ, ka ar to tikusi samazināta peļņa, var attiecīgajiem operatoriem apgrūtināt to darbības veikšanu atbilstošajā tirgū.

- 75 To precizējot, ir jāatgādina, ka no uzņēmuma var pieprasīt pierādīt, ka tā cenu politika, lai gan tai ir izstumjoša ietekme, ir ekonomiski pamatota (šajā ziņā skat. 2007. gada 15. marta spriedumu lietā *C-95/04 P British Airways/Komisija*, Krājums, I-2331. lpp., 69. punkts, un iepriekš minēto spriedumu lietā *France Télécom/Komisija*, 111. punkts).
- 76 Dominējošā stāvoklī esošā uzņēmuma īstenotās cenu politikas, kurai var būt izstumjoša ietekme, ekonomiskā pamatojuma izvērtēšanai ir jānotiek, pamatojoties uz visiem attiecīgā gadījuma apstākļiem (šajā ziņā skat. iepriekš minēto spriedumu lietā *Nederlandsche Banden-Industrie-Michelin/Komisija*, 73. punkts). Šajā ziņā ir svarīgi noteikt, vai pret konkurenci vērstās izslēgšanas sekas, kas izriet no šādas politikas, var tikt līdzsvarotas, pat pārspētas ar priekšrocībām efektivitātes ziņā, kādas ir arī patērētājam. Ja šīs sistēmas izslēgšanas sekas nav saistītas ar tirgus un patērētāju priekšrocībām vai ja tās pārsniedz šo priekšrocību sasniegšanai nepieciešamo, minētā politika ir uzskatāma par ļaunprātīgu izmantošanu (iepriekš minētais spriedums lietā *British Airways/Komisija*, 86. punkts).
- 77 Līdz ar to ir jāsecina, ka, lai noteiktu, vai tāda cenu politika, kuras rezultātā samazinās cenu starpība, ir ļaunprātīga, ir jāpierāda, ka, it īpaši ņemot vērā vairumtirdzniecības preču neaizstājamību, šī politika mazumtirdzniecības tirgū var izraisīt pret konkurenci vērstas sekas — vismaz potenciālas — un tam nav nekāda ekonomiska pamatojuma.

Par tirgus ietekmes nozīmi

- 78 Ceturtkārt, iesniedzējtiesa jautā, vai ir nozīme tam, cik liela ir attiecīgā uzņēmuma dominance tirgū, lai noteiktu, vai aplūkojamā cenu politika ir ļaunprātīga.

- 79 Kā tika atgādināts šī sprieduma 23. punktā, LESD 102. pantā minētais dominējošais stāvoklis attiecas uz tādu uzņēmumam piederošas ekonomiskas varas situāciju, kas tam piešķir spējas likt šķēršļus efektīvas konkurences saglabāšanai attiecīgajā tirgū, dodot tam iespēju ievērojamā mērā rīkoties neatkarīgi no saviem konkurentiem, saviem klientiem un, visbeidzot, patērētājiem.
- 80 Tādējādi ar šo noteikumu, kā ģenerālvokāts norādījis savu secinājumu 41. punktā, dominējošais stāvoklis, nedz arī tā līmenis, netiek nekādi nošķirts. Ja uzņēmumam ir ekonomiskā ietekme tirgū, kādu pieprasa LESD 102. pants, lai pierādītu, ka tam konkurētājā tirgū ir dominējošs stāvoklis, tā rīcība ir jāizvērtē atbilstoši šai normai.
- 81 Protams, tas nenozīmē, ka uzņēmuma ietekmei nevar būt nozīmes, novērtējot šāda uzņēmuma rīcību tirgū atbilstoši LESD 102. pantam. Pati Tiesa ir pamatojusi savu analīzi ar apstākli, ka uzņēmumam bija superdominējošs stāvoklis vai kvazimonopols (šajā ziņā skat. 1996. gada 14. novembra spriedumu lietā *C-333/94 P Tetra Pak/Komisija*, *Recueil*, I-5951. lpp., 31. punkts, kā arī iepriekš minēto spriedumu apvienotajās lietās *Compagnie maritime belge transports u.c./Komisija*, 119. punkts). Tomēr tirgus ietekmes līmenis principā drīzāk ietekmē to, cik nopietnas būs aplūkojamā uzņēmuma rīcības sekas, nevis ļaunprātīgās rīcības kā tādas pastāvēšanu.
- 82 No tā izriet, ka tādas cenu politikas piemērošana, kura izraisa uzņēmuma cenu starpības samazināšanos, var būt dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana, ja šim uzņēmumam ir tāds stāvoklis, un šajā ziņā principā nav nozīmes dominances līmenim attiecīgajā tirgū.

Par dominējošā stāvokļa apmēru

- 83 Piektkārt, iesniedzējtiesa jautā, vai apstākļi, ka konkrētajam uzņēmumam ir dominējošs stāvoklis tikai *ADSL* starppakalpojumu vairumtirdzniecības tirgū, ir pietiekams, lai attiecīgo sistēmu varētu uzskatīt par ļaunprātīgu, vai arī šajā nolūkā ir nepieciešams, lai šim uzņēmumam būtu šāds stāvoklis arī mazumtirdzniecības tirgū, kurā galapatērētājiem tiek sniegti platjoslas savienojumu pakalpojumi.
- 84 Šajā ziņā ir jāuzsver, ka LESD 102. pants neietver nekādas tiešas norādes par prasībām attiecībā uz to, ka ļaunprātīgai rīcībai būtu jābūt lokalizētai preču tirgū. Tādējādi īpašās dominējošā uzņēmuma atbildības materiālā piemērošanas joma ir jāizvērtē, ņemot vērā katras lietas būtiskos apstākļus un pierādot konkurences pavājināšanos (iepriekš minētais spriedums lietā *Tetra Pak/Komisija*, 24. punkts).
- 85 No tā izriet, ka par ļaunprātīgu var kvalificēt tādu konkrētu rīcību tirgos, kas nav tie, kuros uzņēmums dominē, kura ietekmē vai nu šos pēdējos tirgus, vai tirgus, kuros dominances nav (šajā ziņā skat. iepriekš minēto spriedumu lietā *Tetra Pak/Komisija*, 25. punkts).
- 86 Lai gan LESD 102. panta piemērošanas priekšnosacījums ir tāds, ka jāpastāv saiknei starp dominējošo stāvokli un, iespējams, ļaunprātīgo rīcību, kuras parasti nav, ja rīcība tajā tirgū, kas atšķiras no dominētā tirgus, rada sekas šajā pašā tirgū, tomēr, runājot par nošķirtiem, bet saistītiem tirgiem, īpaši apstākļi var attaisnot LESD 102. panta piemērošanu saistītajā nedominances tirgū konstatētajai rīcībai, kas izraisa sekas šajā

pašā tirgū (šajā ziņā skat. 1985. gada 3. oktobra spriedumu lietā 311/84 *CBEM, Re-cueil*, 3261. lpp., 26. punkts, un iepriekš minēto spriedumu lietā *Tetra Pak*/Komisija, 27. punkts).

⁸⁷ Šādi apstākļi var pastāvēt tad, ja augšupējā tirgū dominējošā stāvoklī esoša vertikāli integrēta uzņēmuma rīcība ir mēģinājums izstumt vismaz tikpat efektīvus konkurentus no pakārtotā tirgus, tostarp samazinot viņu cenu starpību. Šāda rīcība — it īpaši tādēļ, ka attiecīgie tirgi ir cieši saistīti, — var izraisīt konkurences pavājināšanos pakārtotajā tirgū.

⁸⁸ Vispār šādā situācijā, nepastāvot nekādam citam objektīvam ekonomiskam pamatojumam, šādu rīcību var izskaidrot tikai ar to, ka dominējošam uzņēmumam ir bijis nodoms traucēt konkurences attīstību lejupējā tirgū un nostiprināt savu stāvokli vai pat iegūt dominējošo stāvokli šajā tirgū, izmantojot dažādus paša līdzekļus.

⁸⁹ Līdz ar to vertikāli integrēta uzņēmuma, kurš ir dominējošā stāvoklī *ADSL* starppakalpojumu vairumtirdzniecības tirgū, īstenotās cenu politikas, kuras rezultātā tiek samazināta šī uzņēmuma konkurentu cenu starpība platjoslas savienojumu pakalpojumu galapatērētājiem mazumtirdzniecības tirgū, ļaunprātīgais raksturs nav atkarīgs no tā, vai šim uzņēmumam ir dominējošs stāvoklis šajā pēdējā tirgū.

Par apstākļa, ka runa ir par piegādi jaunam patērētājam, nozīmi

- 90 Sestkārt, *Stockholms tingsrätt* jautā, vai, novērtējot ļaunprātīgo raksturu, ir nozīme apstāklim, ka aplūkojamā cenu politika tiek piemērota jaunam patērētājam vai jau esošam dominējošā uzņēmuma klientam.
- 91 Šajā ziņā pietiek atgādināt, ka cenu politikas, kuras rezultātā tiek samazināta vismaz tikpat efektīvu kā dominējošais uzņēmums konkurentu cenu starpība, ļaunprātīgais raksturs būtībā izpaužas tādējādi, ka šāda rīcība, kā tas tika norādīts šī sprieduma 32. punktā, var traucēt normālu konkurētspēju blakus dominances pārņemtajam tirgum esošā tirgū un tā rezultātā šī uzņēmuma konkurenti var tikt izstumti no šī pēdējā tirgus.
- 92 Šajā ziņā apstāklim, ka attiecīgie operatori ir jauni vai jau pastāvoši dominējošā uzņēmuma klienti, kā to pamatoti norādījusi Komisija, nav nozīmes.
- 93 Turklāt tāpat nav nozīmes apstāklim, ka runa ir par jauniem klientiem, kuri vēl nedarbojas attiecīgajā tirgū.
- 94 Jāprecizē, ka tādas cenu politikas, kāda tiek aplūkota pamata lietā, ļaunprātīgais raksturs ir jānovērtē, ņemot vērā ne tikai iespēju, ka šīs politikas rezultātā no attiecīgā tirgus tiks izstumti tikpat efektīvi operatori, kas tajā jau darbojas, bet arī ņemot vērā

eventuālos šķēršļus, kurus var radīt potenciāliem tikpat aktīviem operatoriem, kas vēl nedarbojas tirgū (šajā ziņā skat. iepriekš minēto spriedumu lietā *Deutsche Telekom/ Komisija*, 178. punkts).

- 95 Līdz ar to apstāklim, ka aplūkojamās cenu politikas rezultātā no attiecīgā tirgus var tikt izstumti dominējošā uzņēmuma pastāvošie klienti vai arī tā jaunie klienti, principā nav nozīmes, izvērtējot ļaunprātīgo raksturu.

Par iespēju atgūt zaudējumus

- 96 Septītkārt, iesniedzējtiesa jautā, vai, lai aplūkojamo cenu politiku varētu uzskatīt par ļaunprātīgu izmantošanu, ir vajadzīgs, lai dominējošā stāvoklī esošajam uzņēmumam būtu iespēja atgūt šīs politikas rezultātā radušos zaudējumus.
- 97 Šajā ziņā ir jāatgādina, ka pati cenu starpības samazināšana, nepastāvot nekādam objektīvam attaisnojumam, — kā jau tika precizēts šī sprieduma 31. punktā — var būt ļaunprātīga izmantošana LESD 102. panta izpratnē.
- 98 Cenu starpības samazināšana izriet no starpības starp vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības pakalpojumiem, nevis no paša šo cenu līmeņa. It īpaši šī starpības samazināšanās var izrietēt ne tikai no pārāk zemām cenām mazumtirdzniecības tirgū, bet arī no pārāk augstām cenām vairumtirdzniecības tirgū.

- 99 Līdz ar to uzņēmums, kurš īsteno tādu cenu politiku, kuras rezultātā samazinās tā konkurentu cenu starpība, ne vienmēr piedzīvo zaudējumus.
- 100 Katrā ziņā, pat pieņemot, ka, lai mazinātu savu konkurentu cenu starpību, dominējošais uzņēmums ciestu zaudējumus, no tā, lai varētu konstatēt, ka pastāv ļaunprātīga izmantošana, nevar pieprasīt sniegt pierādījumus par iespēju šādus eventuālos zaudējumus atgūt.
- 101 Iespēja, ka konkurenti tiks izstumti no tirgus, nav atkarīga ne no apstākļa, ka dominējošais uzņēmums cieš zaudējumus, ne no tā, ka šis uzņēmums var atgūt šos zaudējumus, bet tikai no starpības starp dominējošā uzņēmuma piemērotajām cenām attiecīgajos tirgos, kuras eventuāli var radīt zaudējumus nevis pašam dominējošajam uzņēmumam, bet tā konkurentiem.
- 102 Visbeidzot, gadījumā, ja dominējošais uzņēmums mazumtirdzniecības tirgū tomēr piemērotu tik zemas cenas, ka pārdošana tam radītu zaudējumus, papildus tam, ka šāda rīcība varētu būt autonomas ļaunprātīgas rīcības veids, jo tiktu piemērotas pārāk zemas cenas, Tiesa pat šādā gadījumā katrā ziņā jau ir izslēgusi, ka pierādījums par iespēju atgūt ciestos zaudējumus, kas radušies, dominējošā stāvoklī esošam uzņēmumam piemērojot cenas, kuras kādā noteiktā mērā ir zemākas par izmaksām, ir nepieciešams nosacījums, lai pierādītu šādas cenu politikas ļaunprātību (šajā ziņā skat. iepriekš minēto spriedumu lietā *France Télécom*/Komisija, 110. punkts).
- 103 No tā izriet, ka, lai noteiktu, vai aplūkojamā cenu politika ir ļaunprātīga, nav nozīmes jautājumam, vai dominējošam uzņēmumam ir iespēja atgūt eventuāli ciestās izmaksas, kas radušās no šādas politikas piemērošanas.

Par apstākļa, ka attiecīgajos tirgos ir notikušas tehnoloģiskas pārmaiņas, nozīmi

- 104 Kā astoto un kā pēdējo *Stockholms tingsrätt* uzdod jautājumu, vai tādā pašā nolūkā ir nozīme apstāklim, ka attiecīgie tirgi strauji attīstās un tajos ir notikušas tehnoloģiskas pārmaiņas, kuru dēļ ir nepieciešami nozīmīgi ieguldījumi.
- 105 Šajā ziņā vispirms ir jānorāda, ka LESD 102. pantā nekādi nav nošķirtas tirgu, kurus skar uzņēmuma dominējošā stāvokļa izmantošana, attīstības pakāpes.
- 106 Tālāk — strauji augošā tirgū konkurences priekšrocība, kas izriet no uzņēmuma esamības dominējošā stāvoklī blakus esošā otrajā tirgū, var traucēt konkurenci pirmajā tirgū, ņemot vērā apstākli, ka šajā pirmajā tirgū, kā to apgalvo arī pati *TeliaSonera*, operatori ir spiesti konkrētu laiku darboties ar zaudējumiem vai vismaz rēķināties ar zemāku peļņas līmeni.
- 107 Tieši šādos apstākļos operatora darbības turpmāka peļņas pazemināšanās, kas izriet no cenu starpības samazināšanās aplūkojamās cenu politikas rezultātā, var traucēt izveidot vai attīstīt normālus konkurences apstākļus konkrētajā tirgū.
- 108 Turklāt, ņemot vērā šī sprieduma 22. punktā atgādināto konkurences normu mērķi, to piemērošana nevar būt atkarīga no apstākļa, ka konkrētais tirgus jau ir sasniedzis zināmu stabilitāti. It īpaši strauji augošā tirgū LESD 102. pantā ir pieprasīts ieviesties pēc iespējas agrāk, lai novērstu, ka šajā tirgū izveidojas un nostiprinās tāda

konkurences struktūra, kuru izkropļo viena šajā — vai blakus cieši saistītā — tirgū dominējoša uzņēmuma ļaunprātīga stratēģija, proti, pirms rodas šīs stratēģijas pret konkurenci vērstās sekas.

109 Tas jo vairāk tā ir piekļuves pakalpojumu interneta platjoslas savienojumiem tirgū, kurš ir cieši saistīts ar otru tirgu, proti, piekļuves vietējam tīklam telekomunikāciju jomā tirgu. Šis pēdējais minētais tirgus ne tikai nav nekādā veidā ne jauns, ne augošs, bet arī tā konkurences struktūra joprojām atspoguļo veco monopolistisko struktūru. Tādējādi uzņēmumu iespēja izmantot savu dominējošo stāvokli šajā pēdējā tirgū tā, ka konkurences attīstība blakus strauji augošā tirgū tiktu traucēta, pieprasa, lai netiktu pieļautas nekādas atkāpes no LESD 102. panta.

110 Visbeidzot, jāatgādina, ka, lai gan tirgū dominējošā stāvoklī esošs uzņēmums nevar atsaukties uz tā veiktajiem ieguldījumiem, kas veikti, lai iekļūtu blakus esošā tirgū un mēģinātu no tā izstumt savus tikpat efektīvos esošos vai potenciālos konkurentus, tomēr ir jāņem vērā dominētā tirgus konkurences nosacījumi, un it īpaši dominējošā uzņēmuma dibināšanas un ieguldījumu izmaksas tajā, analizējot šī uzņēmuma izmaksas, kurām, kā tika precizēts šī sprieduma 38.–46. punktā, bija jārodas, lai konstatētu, vai cenu starpība samazinās.

111 Līdz ar to apstāklim, ka attiecīgie tirgi ir strauji augoši un tajos ir notikušas tehnoloģiskas pārmaiņas, kuru dēļ jāveic nozīmīgi ieguldījumi, principā nav nozīmes, izvērtējot, vai konkrētā cenu politika ir ļaunprātīga izmantošana LESD 102. panta izpratnē.

112 Ņemot vērā visu iepriekš minēto, uz uzdotajiem jautājumiem ir jāatbild, ka, nepastāvot nekādam objektīvam pamatojumam, tas, ka vertikāli integrēts uzņēmums, kurš ir dominējošā stāvoklī *ADSL* starppakalpojumu vairumtirdzniecības tirgū, piemēro tādu cenu politiku, kuras rezultātā cenu starpība starp piemērojamajām cenām šajā tirgū un tām, ko piemēro mazumtirdzniecības tirgū, sniedzot galapatērētājiem platjoslas savienojumu pakalpojumus, nav pietiekama, lai nosegtu īpašās šī paša uzņēmuma izmaksas, kas tam ir jāsedz, lai piekļūtu pēdējam tirgum, var būt ļaunprātīga izmantošana LESD 102. panta izpratnē.

113 Novērtējot, vai šādai cenu politikai ir ļaunprātīgs raksturs, ir jāņem vērā visi katras lietas apstākļi. It īpaši:

- principā un vispirms ir jāņem vērā attiecīgā uzņēmuma cenas un izmaksas mazumtirdzniecības pakalpojumu tirgū. Ja vien ir iespējams, ņemot vērā apstākļus, ņemt vērā šīs cenas un izmaksas, tās ir jāaplūko kopā ar konkurentu šajā tirgū cenām un izmaksām, un
- jāpierāda, ka, it īpaši ņemot vērā vairumtirdzniecības preces neaizstājamo raksturu, šī cenu politika mazumtirdzniecības tirgū rada vismaz potenciālas pret konkurenci vērstas sekas un tam nav ekonomiska pamatojuma.

114 Šādā izvērtējumā principā nav nozīmes:

- tam, ka attiecīgajam uzņēmumam nav nekāda regulatīva pienākuma sniegt *ADSL* starppakalpojumus vairumtirdzniecības tirgū, kurā tam ir dominējošs stāvoklis;

- šī uzņēmuma dominances pakāpei šajā tirgū;

- apstāklim, ka mazumtirdzniecības tirgū, kurā galapatērētājiem tiek sniegti platjostas savienojumu pakalpojumi, minētajam uzņēmumam nav dominējoša stāvokļa;

- apstāklim, ka klienti, kuriem šādu cenu politiku piemēro, ir jauni vai jau esoši attiecīgā uzņēmuma klienti;

- dominējošā stāvoklī esošā uzņēmuma nespējai atgūt eventuālos zaudējumus, kuri tam var rasties šādas cenu politikas ieviešanas rezultātā, nedz arī

- tam, cik nobrieduši ir attiecīgie tirgi, un tam, ka tajos ir notikušas tehnoloģiskas pārmaiņas, kuru dēļ jāveic nozīmīgi ieguldījumi.

Par tiesāšanās izdevumiem

- ¹¹⁵ Attiecībā uz pamata lietas dalībniekiem šī tiesvedība ir stadija procesā, kuru izskata iesniedzējtiesa, un tā lemj par tiesāšanās izdevumiem. Izdevumi, kas radušies, iesniedzot apsvērumus Tiesai, un kas nav minēti lietas dalībnieku tiesāšanās izdevumi, nav atlīdzināmi.

Ar šādu pamatojumu Tiesa (pirmā palāta) nospriež:

Nepastāvot nekādam objektīvam pamatojumam, tas, ka vertikāli integrēts uzņēmums, kurš ir dominējošā stāvoklī *ADSL* starppakalpojumu vairumtirdzniecības tirgū, piemēro tādu cenu politiku, kuras rezultātā cenu starpība starp piemērojamajām cenām šajā tirgū un tām, ko piemēro mazumtirdzniecības tirgū, sniedzot galapatērētājiem platjoslas savienojumu pakalpojumus, nav pietiekama, lai nosegtu īpašās šī paša uzņēmuma izmaksas, kas tam ir jāsedz, lai piekļūtu pēdējam tirgum, var būt ļaunprātīga izmantošana LESD 102. panta izpratnē.

Novērtējot, vai šādai cenu politikai ir ļaunprātīgs raksturs, ir jāņem vērā visi katras lietas apstākļi. It īpaši:

- principā un vispirms ir jāņem vērā attiecīgā uzņēmuma cenas un izmaksas mazumtirdzniecības pakalpojumu tirgū. Ja vien ir iespējams, ņemot vērā apstākļus, ņemt vērā šīs cenas un izmaksas, tās ir jāaplūko kopā ar konkurentu šajā tirgū cenām un izmaksām, un
- jāpierāda, ka, it īpaši ņemot vērā vairumtirdzniecības preces neaizstājamo raksturu, šī cenu politika mazumtirdzniecības tirgū rada vismaz potenciālas pret konkurenci vērstas sekas un tam nav ekonomiska pamatojuma.

Izvērtējot šādas cenu politikas ļaunprātīgo raksturu principā nav nozīmes:

- **tam, ka attiecīgajam uzņēmumam nav nekāda regulatīva pienākuma sniegt ADSL starppakalpojumus vairumtirdzniecības tirgū, kurā tam ir dominējošs stāvoklis;**

- **ši uzņēmuma dominances pakāpei šajā tirgū;**

- **apstāklim, ka mazumtirdzniecības tirgū, kurā galapatērētājiem tiek sniegti platjoslas savienojumu pakalpojumi, minētajam uzņēmumam nav dominējoša stāvokļa;**

- **apstāklim, ka klienti, kuriem šādu cenu politiku piemēro, ir jauni vai jau esoši attiecīgā uzņēmuma klienti;**

- **dominējošā stāvoklī esošā uzņēmuma nespējai atgūt eventuālos zaudējumus, kuri var tam rasties šādas cenu politikas ieviešanas rezultātā, nedz arī**

- **tam, cik nobrieduši ir attiecīgie tirgi, un tam, ka tajos ir notikušas tehnoloģiskas pārmaiņas, kuru dēļ jāveic nozīmīgi ieguldījumi.**

[Paraksti]